

ONTOLOŠKI OBRAT V ANTROPOLOGIJI

Gostujoči uvodnik

Predgovor | 1.20

Datum prejema: 14. 11. 2017

Še ne tako dolgo nazaj se je v domačem akademskem diskurzu beseda »obrat« uporabljala predvsem v kuhnovskem smislu, torej v kontekstu znanstvenih revolucij oziroma paradigmatiskih premikov [*paradigm shift*]. Thomas Kuhn je v svoji analizi razvoja znanosti namreč predlagal, da posamezna znanost v dolgem časovnem obdobju deluje v predvidenih spoznavnih okvirih, zgodovinsko redki pa so »obrati«, ko stari okvir ne zadostuje več, ampak potrebujemo novega. Novi okvir v tem primeru ne pomeni le spreminjanje starega, ampak gre pravzaprav za celovito spremembo pogleda na svet. Z »obratom« je torej opisal radikalno in popolno zamenjavo spoznavnih načinov, konceptov in primerov v neki znanosti kot tudi vrednot z njo povezane znanstvene skupnosti. Primere znanstvenih revolucij je Kuhn jemal iz naravoslovja, a kakega je mogoče najti tudi v družboslovju in humanistiki; morda je v antropologiji še najmanj tvegano, če kot primer tovrstnega »obrata« opredelimo opustitev evolucionizma.

A če ostanem pri antropologiji (kajti pojav, ki ga bom opisal, ima analogije tudi v drugih disciplinah), ki je danes precej dinamična v raziskovalnih pristopih, temah, primerih itn. – in kjer povrh že od samih začetkov ne moremo govoriti o eni sami »znanstveni skupnosti«, saj različne »skupnosti« zajemajo iz različnih (jezikovnih, nacionalnih, regionalno specializiranih itn.) disciplinarnih tradicij – se Kuhnov model pokaže za togega. Ob vsem raziskovalnem vrenju – delno sta ga spodbudila »literarni« in »postmoderni obrat« ob koncu 20. stoletja in njuno pripoznanje eksperimentiranja, delno pa povečanje števila članov »skupnosti« in možnosti objavljanja – se torej ne smemo čuditi pomnožitvi »obratov« [*turns*] v tem stoletju. Naj jih brez repa in glave naštejemo le nekaj (čeprav jih je veliko več): »prostorski«, »etnografski«, »afektivni«, »arhivski«, »moralni«, »živalski« itn. Pri teh navadno ne gre za velike znanstvene prelomnice, ki vse postavljajo na glavo in o katerih je pisal Kuhn (torej za *shift*), temveč za skromnejše razumevanje »obrata« (torej za *turn*), ki bi ga lahko opisali kot usmerjanje pogleda na določene akterje, prakse, stvari, okoliščine itn. ter razmerja med njimi, ki jih je po mnenju zagovornikov določenega »obrata« disciplina doslej zanemarjala (in že sama imena »obratov« govorijo o tem, raziskovanje česa njihovi protagonisti spodbujajo).

Trdim torej, da pomnožitev »obratov« odraža živost discipline. Toda to še ni vse. Čeprav sem pobudnike označil za »skromne« pri razumevanju veličine »obrata«, pa sama označevalna praksa ni ravno odraz skromnosti. Ob razglasitvi »obrata« zagovorniki pokažejo na svoje delo, v katerem naj bi se »obrat« kazal v najboljši podobi, zato je razglasitev tudi promocijsko dejanje ter zgodovinenje avtorjev in njihovega dela v kontekstu discipline.

»Ontološki obrat« je od naštetih sodobnih »obratov« sprožil največ razprav in domišljije, zato smo se pri *Glasniku SED* odločili, da mu namenimo nekaj prostora. Po mojem mnenju se, glede na zgoraj povedano, od drugih »obratov« razlikuje še po tem, da v dosedanje razumevanje človeških družb ne vnaša le popravkov – pri njem torej ne gre le za izostritev pogleda na spregledano – temveč ima večje ambicije, nemara celo kuhnovskih razsežnosti. Od nas zahteva, da spoznavamo »Druge« kot živeče v lastnih, od naše drugačnih realnostih oziroma »svetovih«, ki jih oblikujejo živa bitja, stvari in tvarine, pojmi in pomeni, čutno zaznavno, časi itn. ter odnosi med naštetim, ki navidezno iste stvari delajo različne. A bralci bodo skozi sedem kratkih prispevkov spoznali tudi, da je status »ontološkega obrata« desetletje po njegovi razglasitvi še vedno negotov. Za nekatere avtorje predstavlja večji, za druge manjši »obrat«, morda pravilno zastavljen, a napačno interpretiran, dobro javno predstavljen, a mestoma skromno preišljen itn.

Kakorkoli že, ta izrazito teoretski tematski sklop ni zamišljen kot dokončno pojasnilo, kaj »ontologija« prinaša antropologiji, ampak kako »obrat« in njegove posledice razumejo izbrani domači avtorji. To ponekod zahtevno branje naj bo spodbuda bralki ali bralcu, da sam zagriže v literaturo, ki jo v spodnjih zapisih najdemo v izobilju. Verjamem tudi, da je ta sklop pomembna spodbuda drugim, ki berejo v slovenščini, da bodo izrazili svoje poglede na to vročo antropološko temo.

Za konec uredniškega uvoda le še pojasnilo k razporeditvi besedil. Začenjamo s prispevkom Boruta Telbana, ki prinaša nekaj osnov za razumevanje »ontološkega obrata« v antropologiji in mejnike od razglasitve pred desetletjem do njegovega letošnjega preoblikovanja. Sledi Maja Petrovič-Šteger, ki genealogijo in doprinose »obrata« preišlja kot njegova sopotnica. Bojan Baskar pokaže na razmerja med različnimi akterji »obrata«, tj. med »glasnejšimi« in »tišjimi«. Tomi Bartole nato pokaže, da »obrata« ni tam,

* Miha Kozorog, dr. etnologije, docent, znanstveni sodelavec, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, in ZRC SAZU, Inštitut za slovensko narodopisje, Novi trg 2, 1000 Ljubljana; miha.kozorog@ff.uni-lj.si.

kjer si nekateri pobudniki zamišljajo, da so ga ustvarili, temveč da so ti ustvarili drugačen »obrat«, in sicer s pripoznanjem fikcije kot legitimnega orodja za tvorjenje etnografije. Rajko Muršič »obrat« postavi v dialog z etnografsko vinjeto in kontinentalno filozofijo, ki zbudita

dvom v nekatere od njegovih temeljnih predpostavk. Blaž Bajič problematizira specifično razumevanje »stvari« kot zmožne delovanja pri enem glavnih pobudnikov »obrata«. Tematski sklop pa zaključuje prispevek Marjetke Golež Kaučič, ki razmišlja o učinkih »obrata« v folkloristiki.

